

SZÉPIRODALMI FIGYELŐ.

26-ik szám.

Szerkesztői szállás,

hová a lap szellemi részét illető küldemények utasítandók: Üllői-ut és 3 pipa-utca sarkán 11-ik szám.

Megjelenik e lap csütörtökön.

Előfizetés helyben házhoz hordva, vidéken postai szétküldéssel, félévre 5 ft. egész évre 10 ft.

Kiadó hivatal,

hová az előfizetési pénzek s minden a lap anyagi részét illető dolgok utasítandók: Egyetem-utca 4-ik szám.

EGY ÜDVÖZLŐ SZÓ.

Lapunk közelebbi számaiban vette a tisztelt közönség azon székfoglaló beszédet, melyet Madách Imre a Kisfaludy-társaság márcziusi ülésén személyesen előadott. Teljesség okáért, s több oldalról vett felszólításnak engedvén, ime most közöljük azon rövid bemutatást, melylyel az igazgató, a társaság szabályai értelmében, az új tagot bevezette. A rövid megszólítás így hangzik: *)

Tisztelt Társaság! Nekem jutott a szerencse, hogy Madách Imrét e szépirodalmi társaságban bemutassam.

Ezen bemutatás nem most történik először. Oh, emlékszem én, s mindenkor édesen fogok emlékezni a napra, midőn ama nevezetes műnek, az Ember tragédiájának, habár csupán töredékeit olvasva Önök előtt, majd örvendő meglepetés, majd lelkesült csudálkozás, itt javalló elégyűtség, ott elmélyedő figyelem, mindenütt pedig folytonos, fokozatos érdek kifejezését láttam a hallgatók arczain. Jól esett nekem ily fogadtatása a költeménynek a t. társaság részéről; mert úgy szólván felelősséget, erkölcsi solidaritást vállaltam vala a sikerre nézve az által, hogy e művet Önök elé hoztam. Ugyanis a szerző — méltán jegyzem föl e vonást oly korban, midőn a leghalványabb irodalmi zöldség is, mint pinczében kelt növény, a nyilvánosság napfénye felé

nyújtózkodik — a szerző, mondom, egyedül az én ítéletemtől függeszté vala fel, lásson-e világot e tragédia, vagy örök homályba veszszen; semmitől nem irtóztván annyira, mint félszeg vagy középszerű munkával szaporítani azon verselők számát, kiknek a költővé lehetést „non di, non homines, non concessere columnae.“ Azóta is vettem őszinte vallomását, hogy ha akkor e művet, roszaló itélettel küldöm vissza, már rég tűzbe dobta — s, „Ádám utolsó álmát a purgatorium lángjai közt álmodta volna végig.“ — A költemény, Önök javallása folytán, szépirodalmi társaságunk tekintélye alatt, im megjelent, köz kézen forog; és bár iránta, mint minden nevezetesb tünemény iránt, a sajtóban úgy, mint magán körökben, a kritikában, úgy mint az olvasóknál, többféle lehet a vélekedés: azt az egyet ma már bátran kérdehetem: van-e közöttünk — nem mondom e falak, de talán a két haza határai közt — olvasó, ki Madách művét irodalmunkra nézve kisebb-nagyobb mértékben nyereségnek ne vallaná; ki inkább azon időt szeretné visszahozni, mikor a szerzőnek egy szeszélyétől függ vala, semmivé tenni homályban lappangó költeményét? Azt hiszem, nincs. Mindnyájan elégedve gondolunk e műre, s ha világirodalmi jelességek mellett netalán érezzük, látjuk is fogyatkozást, nem örömet válnánk meg a tudattól, hogy ez — a mienk!

Nem volna itt helyén a tragédia érdemlegi méltatásába ereszkednem. De el nem hallgathatok egy észrevételt, mely inkább

*) Annál inkább megbocsáthatónak véljük ezt, miután e számban hosszabb cikket nem kezdehetünk, e számmal jelen félévi folyama lapunknak be levén rekesztve.

magán körben mint sajtó utján felőle olykor nyilvánult, hogy t. i. e mű nagy mértékben pessimista világnézet kifejezője. Melőzőm a kérdést, hogy a pessimista irányú költő megszűnik-e csupán ez által költő lenni; hisz úgy, pl. Byron, nem volna az. Ohajtandó ugyan, hogy a költői lélek teljes harmóniában legyen a világgal: de ha nincs, ki tehet róla. A művészet harmóniája nem mindig az optimismusé is egyszermind. — De én nem találok e pessimismust az Ember tragédiájában, mihelyt mint *egészt* fogom fel. Mert min sarkallik az egész? Lucifer részt követel a teremtésből, hogy megrontsa azt. Nyer istentől két megátkozott fát. Egyik fa segítségével erkölcsileg már megrontá az embert; hanem ő physikailag is tönkre akarja tenni Ádámban az összes emberiséget, hogy ne is szülessék az. Kívánhatjuk-e Lucifertől, hogy ne pessimista színben mutassa neme jövőjét Ádámnak, midőn célja: kétségbe ejteni s benne ily módon egész ivadékát előlni? Ugy de, mondják, a sötét álomképek tárgyilag is egyeznek a világtörténettel. Ezt tagadom én. Minden tárgyi hűség mellett, melylyel egyes korokat felmutat a szerző, látszik, hogy, Lucifer célja szerint, a sötétebb oldalt vette. Ez nem a szerző pessimismusa: ez magából a szerkezetből foly így. Téved tehát, ki úgy fogja fel, hogy szerző a világ történet egyes

szakainak, s általuk az egésznek, hű képét akarta adni, azt mutogatván, hogy nincs haladás az emberiségben, csak szüntelen körben forgás, vagy alább szállás, míg minden a nihilismusba süllyed. Ki *egyszerű* egészvoltában tekinti e compositiót, az tisztában lehet a költő céljával. „Lucifer az embert teljesen meg akarja rontani; az első embert kétségbeesésig űzve, benne megsemmisíteni összes nemét; ez neki a sötét képek által már-már sikerül is, midőn a szeretet szava és isten keze visszarántja az örvény széléről.“ Ez a mese alapvázlata: innen indulva kell méltányolni az egyes részeket és a kivitel sikerét.

De szinte megfeledezem mostani feladatmról, mely nem egyéb, mint hogy ama jeles mű alkotóját e szépirodalmi társaságba, mint tagot, bevezessem. Im itt áll közöttünk: elég rámutatnom: ez ő! Szellemét ismerjük mindnyájan. Ki a gondolatnak, az általános emberinek oly derekas érvényt szerze faji s egyedi aprólékosságba s képzelmi üres játékba nagyon is elmerült mai költészetünkben: annak diszes helye van közöttünk. És így, tisztelt Barátom, nincs egyéb hátra, mint alkalmi előadással elfoglalnod azon széket, melyre mindnyájunk egy hangú szavazata oly örömet, oly méltán hívta meg az Ember tragédiájának koszorús szerzőjét.

ARANY JÁNOS.

BELIRODALOM.

CSALÁDÉLET. Regény két kötetben. Irta Józsika Julia.

Sokan, kik úgy küldenek a boltba regényért, mint kedvderítő italért, izgató borsért vagy bódító narcoticus szerért, meg nem veszik a „Családélet“-et, mert mint a boritékára irt czim kívülől is mutatja, legfeljebb jóízű cukros esemegét foglal magában. S nincs is különben. Miután e regényt fölvtguk, aprólékoskodó figyelemmel bonczoltuk és elemeztük, elmondhatjuk jó lélekkel, hogy annyi méreg sincs benne, mint az édes tejben, annyi keserűséget sem tartalmaz, mint a cukor, s inkább enyhítő mint izgató eledel, ha már csakugyan táplálékhoz hasonlítjuk.

Vannak, kik fő ingredientianak tartják az érdekes regényben a soha nem is álmodott alakok-

kat, a lehetetlenségig csodálatos jellemeket, kiknek aztán semmi sem lehetetlen; a nagy eseményeknek löportárszerű explosióját, kegyetlen scénákat, vakmerő kalandokat. Ki hinné, hogy az olvasóknak épen leggyöngébb idegzetű vagy legtapasztalatlanabb része szokott az ilyeseken kapva kapni? Ki hinné, hogy van példa rá, hogy a nő írók olykor nem kisebb hősiséget fejtenek ki ilynemű merész inventiókban, mint a férfi regényköltők? — Pedig elhíhetitek, — s elhíhetitek egyuttal azt is, hogy habár jeles költő rendkívüli jellemeket, nagy szenvedélyeket kitünően festhet nagy eseményekben; káros tévedés regény- és novellairóink egy részétől, s olvasó közönségünk egy osztályától, hogy ama külsőségeket tartja lényegesnek a regényben.

Nem is hiszem, hogy ki bírná mutatni magyar származását amaz izlés, mely közönségünk egy osztályánál, úgy látszik, megvan az ily szörnyeteges regények iránt, s azon divat, mely ily művek írására csábítgatja némelyik kezdő novella- és regényírónkat, kiknek művét méltán nevezhetnők angoltól francziára fordított magyar kiadásnak.

A franczia regényirodalom úgy tett Walter Scottal, mint a franczia drámairodalom Shakespeare-rel: átvette külsőségeiket a lényeg nélkül, — azt híven, hogy így valami jobbat, de mindenestre valami újabbat terem az eredetinel. Hugo Victor Shakespearre támaszkodva kiáltá ki a szakitást a franczia classicus drámával, Dumas és társai eltanulták Walter Scottól azon kalandosságot, melyet ő a történet és néphagyomány szelleméhez híven vitt be a regénybe; de nem követték őt sem a hű jellemzésben, sem az élet sem a lelkiállapotok festésében, melyek Scott műveinek halhatatlan becset adnak, s melyek fel nem találhatók a nagy részt nyomán indult, de egészen más irányba tévedt, utódokban. Valóban minden egyéb található ezekműveiben, csak hű jellemrajz nem; a korrajznak pedig hire sincs. Nálunk is megkedvelte mind a közönség mind az írók egy része a párisi divatot a regényirodalomra nézve is. Azon rajzok, melyek az emberi jellemet, az erkölcsi, társadalmi rendet s az életet hű képen festék, kezdének épen annál fogva nem tetszeni, s az írók némely része maga is elhitte, hogy ember helyett kivételes csodaszülötteket kell rajzolni, s indokolt cselekvés helyett meg nem eshető eseményekre van szükség a regényben. E meggyőződés egészen formulázta magát azon hitben, mely szerint a magyar jelen élet nem ad tárgyat a regényírónak. Kétféleképp iparkodnak segíteni e képzelt bajon. Néha a jelen magyar életbe hoznak be idegen regényekből vett alakokat, egy-egy álfrancziát, hamisított kiadású angolt; Párist áthozzák Pestre, s erőnek erejével idegen szokást, erkölcsöt, gondolkodásmódot adnak rá a magyar emberre és életre, hogy ép oly szokatlan kalandokat lehessen elbeszélni, minőkkel az irigylésre méltó franczia novellisták szokták volt jól tartani olvasóikat. Mások, a rendkívüliségek szabadabb használatása végett, ugynevezett történeti regények és novellák írásához fognak, a hol a lovagi kaladok, a várak rejtett ajtai oly érdekes meséket tesznek lehetségessé, s a hol kevesebben veszik észre, mennyire valótlan a kor és emberek rajza, s mennyire járatlanok maguk is az erkölcsi világ titkos ajtain s az indulatok tekervényes grádicsain.

Azonban mindez íróink- s közönségünknek csak egy részére nézve áll, s nem győz meg a felől, mintha ez volna a nemzet valódi izlése s a magyar regény nemzeti formája, mely tulajdonképp nem is állandó formája sehol a világon, legfeljebb a divat szeszélye hozta magával, mely

félre is szokta vetni rövid időn, a minthogy, úgy látszik, Franciaországban félre is veté.

A magyar regényirodalom, meg vagyok győződve, tárgyainak nagy részét legméltóbban meritheti az egyszerű, falusi családéletből, mely igen kevés rendkívüliséget enged meg. Mihelyt a magyar életet akarjuk rajzolni a maga lényegében és valódi szellemében, lehetetlen, hogy a házi tűzhely fő- vagy nagy szerepet ne játszszen benne, s ha ujkori regényirodalmunk történetén végig tekintünk — a mi nem bajos, mert nem felette nagy az egész irodalmunk — kiválóbb terményeinek nagy részében valóban feltűnően mutatkozik a házi csendes élet festésére való hajlam. Ezen új irodalmunknak kezdője úgy szólván Fáy András, ki egészen az egyszerű falusi élet rajzolásával vivot ki tetszést annak idejében. B. Eötvös, Kemény, Józsika művei közül azok, melyek társadalmunkat s benne a családi életet híven mutatják, nem a legkevésbé tetsző művek valának. Sőt a multba visszamenve is, midőn a magyar nemzeti királyok s az erdélyi nemzeti fejedelmek udvart tartának, a családi élet csaknem minden korban tularalkodó volt a nyilvánosabb nagy társadalmi élet felett, s Kemény Zsigmond több — más tekintetekben is regényirodalmunk legjelesebb — történeti regényében a korfestésnek a szint, a valóságot és bensőséget épen az adja meg, hogy a családi élet oly nevezetes szerepet játszik bennök. Ez okozza, hogy az ember oly otthon érzi magát saját nemzetének multjában is, e regényeket olvasva.

Regény- novella- és vigjátékírodalmunkra nézve jobb lenne, ha íróink bizonyos tömege, a helyett, hogy a pesti életet párisivá ügyekeznek travestálni (némelyek, isten bocsássa meg! *lelenczházzal* s több efféle új intézményekkel is megajándékozzák Budapestet), a helyett, hogy a franczia salonokat kivágván a párisi regényekből, Pesten papír salonokat állitnak fel, s a nem igen nagy és nem igen változatos életű várost rendkívüli iparlovagokkal és hallatlan kalandokkal tesszik zajossá — jobb lenne, mondom, e költői centralisatio helyett sokkal nagyobb mértékben kereskedni falun és vidéki városaikban, s ha salonok helyett a családot, nagy kalandok helyett a családi és belső életet ügyekeznének festeni. Sokat nyernénk e változással — új haladás lenne az. A magyar életet maga eredetiségében kezdenők festeni — s ebben be van foglalva minden. Megmenekednének az idegenek szolgálai utánzásától; színezet, szokások, nyelv, észjárás magyarossá változnék, s a magyar regényirodalom maga jobban megtartaná azon sajátos nemzeti jellemet, melyet Európa minden nagyobb nemzetének regényirodalmán tapasztalunk. Sőt e változás jótékony hatással lenne regényeink, novelláink erkölcsének tisztaságára, melyről ezen irodalmunk bizonyos részében nem mondhatunk dicséretet. A költészet hivatása, hogy közvetve javítsa az élet erkölcsét

— nálunk nem ritka eset, hogy a novellák, regények, vígjátékok erkölce sokkal rosszabb a magyar élet erkölceinél. Haladás lenne hát, ha e rész a magyar élettől tanulna erkölcsöket.

Ujabb korban Európa minden nemzetéinél általános a regényírók tendenciája az egyszerűbb mesék, életből vett természetesebb alakok előállítása felé: s a társadalmat felforgatni akaró nagy conceptiók helyett mindinkább az egyéni és családi élet kisebb rajzával ügyekeznek, nem meglepni és megrázni, hanem vonzani, bájosni és jótékonyan hatni. Az oroszok, svédek és angolok mesterműveket mutatnak fel ez egyszerű nemben, melyek már is tovább éltek, mint némely híres francia monstre-regény. A németeknél a „falusi historiák“ egy-két írója jobban megalapítá halhatatlanságát, s nagyobb dicsősége a német népnek, mint a „Ritter vom Geiste“ féle nagy regények írói. S maguknál a francziáknál divatosabb kezdenek válni, mind színpadon mind regényekben, az egyszerűbb rajzok. Párist el kezdik hagyni, hogy regényre való tárgyat kapjanak, s maga Sand számos kísérletet tőn az egyszerű falusi élet rajzával, habár itt sem tudá megtagadni kóros bizarrságait.

Nálunk, hol a falusi élet nagyobb mértékben tuluralkodó mint az elősorolt nemzetek többségénél, közelebről nem vettük észre, hogy feltűnő volna ama tendentia. Aránylag kevés a tisztán magyar családi életből vett tárgy elbeszélés, — s épen ez az, miért a Józsika Julia művét nem közönséges érdeklődéssel vevém kezembe. Az angoloknál, svédeknel több nő regényíró tűnt ki a családi élet megragadó, hű festésében, gondolám, — ime, egy magyar írónő, ki helyesen fogván fel a maga legtermészetesebb irodalmi körét, azt adja egyszersmind, a minek szűkében vagyunk újabb időkben.

Lássuk most, mennyiben felel meg maga a regény a felettébb dicséretes intencionak.

Midőn költészetünkben annyi a szenvedett érzés, elkényszergetett eszme, méltán az írói érdemek közé sorozhatjuk, ha valaki megelégszik az érzelmek azon terjedelmével, melyekre képes, azon tárggyal, mely vonzalma, közelebbi ismerete körét meg nem haladja, s azon reflexiókkal, melyek természetesen folynak gondolkodása, érzése módjából és a fölvelt tárgyból. Ezen érdem meg van Józsika Julia regényében. Csupán művéből ítélve (mert más adatunk nincs, s nem is szükség keresnünk), bizalmas ismeretségben van azon társadalmi körrel, azon családi élettel, melyet előttünk föltár. Előttünk is sikerül ismerőssé tenni e kört és embereit, bevonni olvasóit azon atmosphaerába, melynek, a mellett hogy vannak minden családi élettel közös vonásai, minden családban van némi külön sajátága is. Egy kisvárosi, középosztálybeli család van előttünk, mely a mellett hogy egyszerű életet él, a valódi műveltség magas fokán áll; — s nemcsak a takarékoság,

hanem az egész családban uralkodó szellem is épen meg látszik felelni azon körülménynek, hogy a család feje I. Napoleon korabeli kiszolgált katonatiszt, ki magánéletbe lépve, csekély ősi birtokából s még csekélyebb nyugdíjából, elvonulva él. Mintha mindez nem is lehetne másképp, egy természetesen talál a család életével, összeköttetésével és sorsával. A család semmiben sem tagadja meg magyarságát, s e század első negyedéből ismerünk elég lelkes hazafit ez osztályból; de szelleménél s műveltsége természeténél fogva nem tartozik a tős gyökeres magyarok közé, — olyan, minők ötven évvel ezelőtt nagyobb számmal lehettek mint napjainkban a műveltek között. — E család hat gyermekének különféle jelleme s ép oly különböző sorsra nevelkedése képezi a mesét.

Azokban még maga a tárgy csak egy részben tenné családivá e regényt. Hogy címének megfelelő, sokkal nagyobb mértékben köszönheti azon családi érzelmenek, melynek egyszerű őszintesége, jótékony melege belengi a műnek minden részét. Nem mulatnánk oly örömet e körben, nem vennénk oly részt e család szerencsésében és szerencsétlenségeiben, azon nem szóval mondott, hanem a hangból kivehető varázs nélkül, mely vonz, a nélkül, hogy számot tudnánk adni róla. A jó szív egyszerű pathosza a fő költői elem e műben, s ebben áll főleg művészetének titka, melylyel hatni tud: ez fogja élvezhető olvasmányává tenni alkalmasint az olvasók tetemes része előtt ezen elbeszélést, melyet különben alig tart össze egyéb a hang emez egységénél. Ezen érzelem nem emelkedik ugyan sehol a nagyobb emótióig, legfeljebb az ellágyulásig, s nemhogy az öröm vagy fájdalom felkiáltásait, de emeltebb hangjait sem halljuk. Azonban sokan örömebb veszik e különben könnyen meginduló érzékenységgel a mérsékletet, mint a kelletlen, de nagy megindulást szenvelő erős hangokat. Igaz, hogy ez egyszerű érzelmek, melyek ép oly távol állanak a szó szorosabb értelmében vett pathostól, szónoklati hevülettől, vagy ömlengő sentimentalismustól, mint a keserűbb humortól, távol vannak attól is, hogy nagyobb sensatiót idézzenek elő; de épen igénytelen szerénységök által lehetnek vonzóak. Nincsenek e műben ragyogó lapok, de az egész könnyen folyó és annál összehangzóbb.

Az írónő izlése, erkölcsi érzete és gondolkodása is szoros összhangzásban van érzési módjával. Nem találjuk ugyan benne azon magas fejlettségű és tulajdonképi műizlést, mely Goethe classicismusára csak némileg is emlékeztetne; de találjuk az életbeli amaz izlést, mely ösztönyszerűleg kerüli mindazt, a mi nagyon kirívó, fűlsértő és kellemetlenül hat a testi lelki érzékekre. És ez oldalról csakugyan azon goethei lelkek osztályába tartozik, kik a nagyobb fokú izgalmak és fölhevülések kerülésében, a szelidebb kellemes érzésekben keresik az élet boldogságát s hirdetik műveikben — kik az arany középszerűséget magasztalják Horátiussal.

Ezen izlés tán épen annál fogva vonzóbb, mivel mintegy öntudatlannak és ösztönszerűnek látszik, mint az e műben nyilatkozó morál, mely szintoly természetesen irtózik minden aljastól és büntől, mint amaz izlés a rúttól. A tisztaság és nem habozó kötelesség-érzet mintegy magában értődő, kérdésen felül álló dolog mutatkozik e regényben. Öszhangban van ezzel az egyszerű életphilosophia és gondolkodás, mely itt tul nem terjed a családi élet korlátozott határain; kevés erkölcsi, lélektani reflexiót találunk a műben. A mi van is, oly egyszerű, hogy banalisnak mondhatnók, ha nem volna azon keresetlenséggel elmondva, mint minden e műben. „Gyakran történik az életben,“ mond szerzőnő valahol elbeszélése elején, „hogy akárkinek vagy minek valódi becsét csak akkor tudjuk egész mértékben felfogni, midőn nélkülözniük kell azt.“ Kevés számú reflexiói nem emelkednek felül e színvonalon. Élet philosophiája a családi élet leggyakorlatiabb s legáltalánosabban bevett maximáiban határozódik.

Mindez bár közép színvonalon áll, e lelki öszhang kellemesen ható tünemény magában is; de különösen épen oly élet festéséhez való, minőt e regényben találunk. Azonban ugyane tulajdonok, melyek a művet érdeklő olvasmányává teszik, magukban foglalják hibáinak is magyarázatát.

Szóltam fennebb azon érzelmi szelidségről, mely a langyosan kellemes, nyugodt élvezet adó családi tűzhely körébe igen jól odaillesik. De sok helyt nagyon helyénvalónak találnók az érzelmek hathatósabb kifejezését. Még a hol a helyzet és lelki állapot merészebb fölkiáltást enged meg vagy tesz is szükségessé, az egyének igen halkán, mondhatni, félig suttogva beszélnek. Csak nagyából s gyakran kevés megközelítéssel találják el a hangot, midőn szerző magukat személyeit szólaltatja meg. Átalán jól vannak gondolva s elég változatos sokféleségben előállítva e regény alakjai — a hat testvér közt kettő sincs oly egyforma, hogy csak egy pillanatra összetéveszthetnők meg kisdéd korukban is; de a nyelv, melyen megszólalnak, valamennyi személynél nagyon is egyforma. A gyerek és felnőtt is csaknem egyképen nyilatkoznak, s szerző nem is sokat beszélgeti a szereplőket. Nem azt ohajtanók, hogy az érzelmek maguk tulozva legyenek vagy kifejezéseik erőlködést áruljanak el, csak hogy a természetes érzelmek és indulatnak meg legyen adva természetes hangja. Ámbár elismerjük, hogy e részben is nagyobb gyöngeséget árul el a ki kelleténél többet tesz, mint a ki kelleténél valamivel kevesebbet: sok helyen éreztük e regény olvasása közben, hogy a jelenet és lelki állapot természete erőteljesebb kifejezést követelne.

Említém azt is, hogy e mű morálja minden kérdésen felül álló. Az életbeli, gyakorlati kötelességérzet mindenütt tiszteletben tartatik; s oly szennytelen e könyv, hogy bármely növendék

gyermek kezébe bizvást oda lehet adni olvasmányul. A morális érzet sehol sem tántorodik el; de másfelől nem találjuk benne azon kérlelhetlen szigort, mely az erkölcsi törvények hajthatlanságából foly. Szerző megbünteti ugyan a tévedést, a családot odahagyott s végképi inségre jutott Ninában, de fátyolt borít amaz intensív fájdalomakra, melyeket a büntudat, rossz lelkiismeret szokott okozni. Sőt még attól is tartózkodik, hogy a küzdelmeket, a csábítások és a kötelességérzet között, élénk rajzolja. Nina és Gábor, a család két keresztje, a nélkül követnek el bal lépéseket, hogy az olvasó kellően elő volna rá készítve, s tanuja volna azon habozásnak, mely a szándéktól a tetigtig be szokott állani. Csak későn s meglepetve érzi az olvasó egy előre nem gyanított ballépés végrehajtását, s Ninára nézve csak külső marad a bűnhődés, — annyit tudunk meg, hogy véginségre és boldogtalanságra jutott.

Átalán véve azért örülnénk főleg a családi regényeknek, mivel azt várnók tőlök, hogy a nagy, bonyolodott meséket, csak a kíváncsiságot felcsigázó eseményeket mellőzve, annál több tér juthatna bennök a bensőbb viszonyoknak s velök az emberi lélek részletesebb rajzolásának és analysisének. A „Családélet“-ben pedig, mely előttem fekszik, csaknem oly keveset találtam mindezekből, mint azon regényekben, melyek alig egyebek rendkívüli események krónikáinál. A fenebbi epizodokon kívül van egy nagyobb, s több peripetiaival élénk állított epizod — melyet az egyik kisebb testvér, Nelli sorsa képez. Valamint maga egészen kiüt a családból már hat éves korában, úgy férjhez menetelének esete, az azt környező esetekkel és személyekkel, a férfias nagynénével, a betyáros Tamásfalvival, azaz a leendő férjvel együtt, kiüt mintegy a regény általános jelleméből. A három személy közül egyik bizarrabb, különczebb a másiknál. Ez magában nem baj, sőt ez epizod érdekesen teszi változatossá a különben igen egyhangu válandott mesét. A baj az, hogy se Tamásfalvi se Nina lelki állapotja nincs érthetővé téve a válságosabb percekben. Csak igen általános vallomásokot találunk arra nézve, mint történhetett, hogy Nina, ezen fiatal lány, bármily férfias sőt csaknem betyáros maga is, párbajra hívja Tamásfalvit, ki makacsul üldözi mindenfelé e kalandos lányt, s nem eléggé elhitetően van előadva, hogyan lövi meg Tamásfalvit. Nem vagyunk eléggé tisztában Ninával, valóban gyűlöli-e Tamásfalvit elejénte. Ugy látszik, gyűlöli — de e gyűlölet később szerelemmé változik — s ez érdekes lélektani tünemény nincs elég részletes fejlesztéssel világossá téve az olvasó előtt.

A regény ezen fogatkozásai azonban érthetők azon talán tulságos érzékenységből, azon tán kissé igen kényes izlésből, melyet fennebb kiemelünk. Az irónő nem szereti az intenzivebb fájdalm, erősebb szenvedély és mélyebb erkölcsi sülyedés rajzait. Nagyában érinti; de részletezni

iszonyodik, mint valamely vérengző vagy nagyon erőszakos jelenetet. Az elbeszélés könnyen ugrik át egyik személyről a másikra, a nélkül, hogy egyiknek is jelleme és érzelmei ki volnának merítve. Átalán az előforduló személyek kisebb nagyobb határozottsággal benyomulnak ugyan képzeletünkbe, de nincs egy is, kinek jelleme be volna fejezve s tiszta világításban állana előttünk.

Szerző egyszerű, gyakorlati életphilosophiája beéri fogalmakkal, melyeket a jók és becsületesek a közönséges életben elfogadottaknak tekintenek; de a mélyebb lélektani és erkölcsi igazságok körül nem buvárkodik. Nem vét ugyan a moral és lélektani szabályok ellen, (a mi nagy érdem, kivált regény- és novella irodalmunk pulyább terményeinek tömegét tekintve, hol az ily vétségek felette szokottak); de nem is deríti föl az emberi szív és erkölcsi világ mélyebb igazságait. A különben érdekes olvasmányban ily igazságoknak igen kevés s nem nagy értékű szemeit találjuk; izlése és józansága nem engedné, hogy álgöngyökkal diszelegjen, de a szinarany igazságok fölkeresésére sem ösztönzi ambíciója.

Ezen nagyon is gyakorlati s a mindennapi, közkézen forgó fogalmakkal megelégedő életphilosophia kitűnik az egész mese alkatából is. A compositio sem épül mély, vagy magasb rendű igazságtételen. Alig több az, mint négy leány férjhez adása és két fiu kiházásítása, a lehető legtisztességesebb módon, kettő kivételével. Megengedjük, hogy annyi tanulság van benne, hogy a jó és művelt nevelés megnyeri jutalmát az életben, s fölér a vagyonnal; de ennyi tanulság még nem elég erős arra, hogy egy terjedelmesebb mese, egy egész regény, egy könyv felett domináljon, sem hogy hat egyén külön-külön sorsából álló epizódjait összetartsa.

Azon olvasókat, kik csak az oly regényt szeretik, mely jól végződik, kielégítheti, hogy a középosztálybeli lyányok egy része gazdag sőt főrangu férjet kap, s átalán a nagyobb résznek a szerencse felette nagy készséggel szolgál; — de a benyomás, melyet ily compositio tesz, nem lehet se mély se maradandó.

Jó tapintatra mutat, hogy az egyik jól férjhez adott leányt nem részesíti szerző szellemi boldogságban is; különben az egész mese még nagyobb mértékben viselte volna magán azon morál színét, mintha a középosztálybeli családok műveltségének fő jutalma és boldogsága abban állna, hogy vagyonos grófokhoz és bárókhoz adják nőül leányaikat.

Azon, szerencsés, de örök gyászszal párosult házasság a Katáé, kivel szerző az egész regényt elbeszéli, — s csak ennyiben szolgál központul a többi testvér között, különben a műben valóságos főszemély nincsen — pongyola mű, melyet azonban néhány mindig kellemes ártatlan természetű báj tesz vonzóvá.

Habár az egész mű a regény- és novella irodalom mezején nem eléggé mivelte tért foglal el, korántsem tartozik az első rendűek közé, melyek forradalmat idézhetnek elő, s melyek a költészet országában számot tesznek; de mint önálló kísérlet már fájánál fogva figyelmet érdemel; vannak utánzandó tulajdonai azon kerülendő hibák mellett, melyeket kiemeltem; s végre miután a regényolvasást a közönség némely része nem mint magasb nemű lelki élvezetet, szívemelő, és mélyebb emberismeretet tartalmazó lelki táplálkozást, hanem egyszerűen időtöltésből űzi, e regény olvasása nem tartozik se egészségtelen csemegék, se az untató mulatságok közé.

SALAMON FERENCZ.

K Ü L I R O D A L O M.

A BÁRZONÁMÉ-BÓL.

(Vége.)

A brahmin vizasztalja Bárzót.

Elámúlva Bárzó, szemet szegze rá
S a jótékony istent segélyül hívá.
Elképedve állt ott a brahmin előtt,
Ki — kérdezve — most így szólal meg előbb :
„Fiam! — mond — mi lelt? szólj, felelj, hadd tudom.
Tapasztalni jársz tán s jövél ily uton;
Vagy e zerge tetszik s reá lesve jársz? . . .
— Jaj! ez szent, a melynek nem árthat vadász! . . .
Titok nincs, mit isten velem nem közöl.
Kifutván a népség s világzaj közöl,
Itt töltöm, nyögés közt, az éjt s nappalát,

Hol e zerge rám nézt kegyencz, jó barát.
Ez is tudja mindazt, — de más senkisé, —
Mit isten titokban jelent meg nekem.
Te is hát, te sok közt derék, nagynevű,
Ne kísértsd, miben nem lehetsz ugyse hü;
Ne táplálj szivedben gonoszt fondorul
Az ellen, ki istent szolgál jámborul!“
Komoly tisztelettel figyelt, majd oda
Mellé ülve Bárzó, beszél : „mily csoda
Hogy e zerge mindent felejtet veled? —
— De mondád, hogy isten felettébb szeret, —
A sors, im, tehozzád vezérelt, te hát
Tanácsolj, vigasztal, hadd figyeljek reád;
A bánat bilincset szakítsd szerteszed
S cseréld búm örömmel hatalmad szerént.

Öreg! légy a bajból kimentőm, — beszélj
 — A vénék szavában vigasz van s eszély —
 Bübajos csodákról, varázsló világ
 Melyeket koronkéd előtted kitért! —
 Felel s mond a brahmin: „ügyes pehleván,
 Okos, szép beszédű ifjú, halld tehát: —
 Jemenben egyszer egy sehrijár vala,
 Ki a sors szerencsés kezén jár vala,
 Nevezet szerint, hős Behrám sáh vala;
 Egész élte boldog vidámság vala!
 Ennek egy leánya belül háremén,
 Az orczája mint nap, ha nem több a fény,
 Világot befénylő nap égő heve,
 Tüzeben a szépség előmlő kece.
 Hajánál sötétebb nem a pézsmá sem,
 Ha szétnéz, rab a szív, rab az értelem!
 A hány haj, az is mind vetett tör, hurok,
 Szemivéről nyilat szór, a nyíl nem suhog,
 De zápor gyanánt hull a vész íviről, —
 A fürtök leselgő kigyók két felől.
 Ez ajkak lehetőől a holt újra él,
 Alak, mint a küpresz, mikor fújja szél.
 Szemémbé' rózsát izzad arca, mig
 Szemében varázsló lelné mesterit!
 Picziny szája, mintha nem is volna tán, —
 Ha szól, gyöngyfüzért látsz csekély nyilatán.
 S e szépségbe' mily sok veszély magva van! —
 A harczon verekszik, csatáz untalan;
 Tusát vívni síkon kiszáll bárkivel
 S csatában akárkit vitézül lever.
 Vitézek felett bésötétül a nap,
 Midőn karja uj-holdszerű kardra kap;
 Sötétes homályban borong fenn az ég,
 Ha ívet feszítget s nyilat szórja szét.
 Ha meg sujt, midőn nagy buzgánnyal hadaz,
 Hegyet porladoztat, habár szikla az;
 S ha dárdát szorít, hogy hajitson vele,
 Hajít s meghasad rá a Bisztun hegye. —
 — S miért mondanám, hogy megigéz, — büvöl
 'Sz beszéltem hajáról, selyem fürtiről!?'
 — De mondom, hogy oly hős, olyan szép legény,
 Ki őt elvehetné, nem is terme még! — —
 . . . Peri-arcz, szemöldök mint a kopja él, —
 Dilárának hívják, szerény, nem kaczer,
 Saját apja szívét is elbűvöli
 S ki kéré, hiányzik vitéz, hős, deli:
 Hiányzik bizony, mert ki rá vágyna, még
 Előbb mint ölelné sugár termetét,
 Magát arra szánja, hogy őt e peri
 Heves párbajon még le is verheti:
 S ha mégis kerül egy, ki majd, ily csatán
 Lováról leejtvén, maradhat lován,
 Azé lesz, ki szebb mint a hold és a nap!
 — E hősnél nem is lesz — s lehet boldogabb!
 — A lány atyja ott lesz s a hősnak segít,
 Midőn ez legyőzvéen kötözne kezit:
 De jaj léssen a hős szegény lelkinék,
 Ha a lány felé nyúl — alig kötve meg!
 Fejét összezuzza, szívét megtöri: —
 — Sok önhitt vesz így el, ki meg nem köti!

Belé sok sehrijár szerelmes vala,
 S nyakát szegve mind, így veszett általa!
 — Neked szántam e lányt, neked lenne jó,
 Ki zergémet úgy megszeretted fiú!
 Eredj, menj, e zergét keressed, vadászd,
 Ki cserben hagyott száz oroszánt, vadászt! —

*Bárho szerelmes lesz Dilárába, a sáh távollevő
 leányába, s a brahmin által vigasztaltatik.*

Hogy ezt hallja Bárho az ősz ajkirul,
 A bájos perirúkh *) iránt lángra gyúl.
 Olyan hő szerelme, a szív úgy eped,
 Az ajkán fagyasztó sohaj kél, lebeg.
 Erőt vett szívéen a beszéd, a szerént
 A mint szólt s miről a brahmin csak beszélt: —
 S midőn látta Bárho, hogy a színe vált —
 S egész mindenén a szerelm mámorát:
 „Ne búsulj fiú — szól — ne hagyd el magad —
 Mit óhajtsz, az isten, — de mindent megad!
 Ha czéled felé futsz s fejed ráveted,
 Hogy e gyenge zergét te czélul vegyed
 S felajjazva íjad, a hürt megvonod, —
 Kudarczért pirulnod sosem lesz okod!
 — Azonban elébb más dolog vár reád,
 Amahhoz csak úgy fogsz — ezen esve át.
 Igen, mert mi majd jó, nehéz próba lesz, —
 Ezért épen a sáh kívánsága ez:
 Mit ígér barátok között ő, a sáh,
 Hogy ő, bárha meghal, — ha él, kész reá,
 Te szintén cselekszed! — Ne félj, jóra dül;
 Ha e bajt leküzdöd s megállsz emberül,
 Akármit remélsz, vársz, — legyen bár csoda —
 Veled lesz szerencséd varázs csillaga.
 S ha megtetted azt, mit parancsolt a sáh,
 Azonnal tied lesz a szép rúimáh! **)
 Szerelmes szivedhez szorithadd s te így
 Soká boldogúl élsz, sok esztendeig!!
 S midőn, vágya Irán felé vonva őt,
 Veled megy, — hied fut, repül már előbb!
 Iránban lakoztok világ végeig,
 — Szeretközve, éj, nap vidáman telik!!!
 — Ha ugy lesz, hogy épen a vesztes te léssz,
 S legyőzöd, a lány, rád legyőzöttre néz:
 Szerelmes szivedhez szoritsd, átöleld, —
 . . . De, oh büszke bajnok, ne légy gyáva, rest!
 Mihelyt alkalom lesz, vigyázz, résen állj,
 Ha még itt lebírod, — szerencséd bevár!!!“
 Az ősz rögtön eltűnt, a szó elfogyott,
 — Nem is látja Bárho brahminját legott.
 Kiront s mig üres lesz a barlang fenék,
 Hevült keble forrong, szerelmében ég.
 Szemében gyémántgyöngy gyanánt könnye gyúl,
 Miben fájdalommal bubánat vegyül:
 Rohan — s bánatától leverten elér
 Hol elhagyta társit s megy a sáh elé,
 Beszél neki arról, milyen kinba' van,

*) Periarczu.

**) Holdarczú.

Hogy orvosszerért fut s kerít irt, ha van!
 Elámula Rusztem, de a sáh kivált,
 Mindkettő az isten nevében kiált.
 Beszél Rusztem aztán: „bizony, jó fiú,
 Nagyon megzavart az öreg férfiú;
 Nehéz lenne másnak, hogy a szíveken —
 Szavával csupán — ily erős ur legyen:
 Gonosz baj s epeztő a szerelmi bü,
 Ki abban leledzik — ha bölcs is butú!
 A kép, mely előtted lebeg, pusztá rém,
 Felejtsd el, — hiú vágy, mulékony remény!“
 Vigasztalni Bárzót e szó nem tudá,
 Szerelmét szívéből ki nem tudhatá.
 Midőn azt a sáh két napon engedé,
 Hogy az mind, ki óhajt, járuljon elé:
 Bement s szóla Bárzó: „szerencsés király,
 Ajándékodat szűm elégelege bár,
 Kivánsága Behrám leányára van,
 Csak érette lángol, hevül untalan.
 Azért útamat most Jemennek veszem,
 — Az ősz mondta, — kedved szerint leszen?..
 Igyekszem, hogy a lányt kinyerjem, habár
 Magas lesz a Behrám határozta ár!
 Arany, kincs, sereg mind felesleg dolog,
 A desztver-re *) néz, rá nem is gondolok:
 Csupán egy lovász lesz a kíséretem
 Egész útamon, mig Jement érhetem.“
 A sáht környező fő nemes daliák
 A Bárzó beszédét nyugodtan hallják:
 De Rusztem megint szól: „nem észszel beszél,

*) A sáh első vezirje.

Viszás érzelem kél szívében ezér.
 Nem is látva e lányt, rabul tiszteled,
 Magad, semmiségért, miért érleled?
 Miért rontsa tested saját lelki gond?
 Jaj annak, ki önnön személyére ront!
 Saját gunyhajából kifut kénytelen
 S ki tudná, belé majd megint hogy megyen?!
 — Vitéz jó barátom van, a mennyi kell,
 S hatalmas rokonság akár ezrivel:
 Ezek háremében a sok szép leány
 — Hasonlót sohszem látsz; — olyan van, de hány,
 Ki épen királyvér, magas származás, —
 Van ott trón, korona, csodás fény, varázs!
 Közülök, szeretném, ha választanál
 Szelid, gyenge szüzet, — mi csak rajtad áll.
 Leszen trón, korona, mit oly hön ohajtsz, —
 Ne búsulj, reám bizd, az én dolgom az!
 Miért kóborolnál merő czéltalan?
 Csalárd e világ és ravasz módja van!“
 Sűrű könybe lábba Bárzónak szeme,
 Kicsordul, miként csak folyó ömlene.
 „Ne szólj többet — ugymond — szerencsés vezér;
 Ha szólnál, csak épen időt vesztenél!
 Kit én úgy szeressek, miként e leányt, —
 Olyat nem mutathatsz, — azért hát ne bánd!
 Szívének csak ő szép, a küpressz-alak...
 — Te vagy — s nincs a földön kiért adjalak.
 — Bajezdán *)! enyim lesz s mig őt nem birom, —
 Nem is lesz, nem is kell nekem nyugalom!!!“

*) Istenre!

SZILÁDY ÁRON.

T Á R C Z A.

NAWRATILL HALÁLA.

A szíveket elragadó zene szól,
 Áll lelkesedetten a hangász,
 Bús nemzeti dal zokog hurjairól,
 Szép arczait üli sötét gyász.
 Vidám vala, míg szeretett hona állt,
 Bús szíve, mióta a sírba leszállt.
 Rózsás ligeten ragyog a kikelet,
 Zeng szívemelő öröm-ének;
 Mind hasztalan, ő zokog honja felett,
 Nincs ír epedő kebelének.
 Mint könnye szemén, szomorú dalain
 Oly sűrűn elárad a sziklai kín.

És napjai tűnnek örömtelenül,
 Gyül fájdalom árja szívére...
 Az élve maradtakat annyi közül
 Meghívja egy esti zenére.
 Mely dúlt hona sírja fölött kesereg,
 Gyászban jelenik meg az árva sereg.
 És vár szomorún, — közepette megáll
 Mély lelkesedéssel a hangász;
 Szívére újabb kinok éjjele száll,
 Arczára vonul ujonnan gyász.
 S mint könnye szemén, szomorú dalain
 Oly sűrűn elárad a sziklai kín.

A nemzeti zaj zokog hurjairul,
 Ah, népe leverve s hazája!
 Nincs semmi remény... kebelére borul
 Kétségbeesésnek homálya.
 Nem bír szíve a kinok árjaival,
 Ketté reped... a zene hangja kihál!

LOSONCZY LÁSZLÓ.

A LUTRIS MESTER.

I.

Ha valaki szegénynek született is : azért szabad neki gazdagságról álmodozni; ha valaki sohase tudott szerelmes lenni egy leányba sem : bele bolondulhat a lutriba.

Jónás mester 12 évig préceptoroskodott, ott nőtt fel előtte principálisának Katiczája, lehetett volna alkalma azon hosszú idő alatt holmi hevesebb ártatlan érzelmekre gyúladni, mert a kisasszony nem is volt épen formátlan, de ha ötle az ég megtagadta e poétás érzelmet : tehetett ő arról? Váltig azon volt szegény, hogy ha valamikép egymást megkedvelhetnék — mert akkor bizonyosan ő lenne a vadasi mester — de hiába. Annyit azonban még is megtett, hogy mikor egyszer principálisa az öreg Róth János kihívta a szőlőhegyre, s ott a jó gyürkönyi borokat sorra kóstolgatták : lelkesedésében megígérte, hogy a jövő Mártonnapi, ha t. i. az öreg ur lemond, s ő maga lehet a vadasi mester, a Katiczát megkérheti egyben.

Ez meg is történt, elmátkásodtak, s a rendes háromheti kihirdetés után oda szállásolta magát feleségéhez. Egy darabig szépen megvoltak; igaz hogy a mézes heteket csak névből ismerték — mert Jónás mester ugyan nem sokat czirógatta kis menyecskéjét — de azért nem történt semmi hiba sem. Egyik év a másik után eltelegetett, minden esztendő meghozta a maga gyümölcsét hol egy egészséges fiu, hol egy kövér képű leányka alakjában : úgy hogy Jónás mesternek épen nem lehetett panasza az égre hogy őt így veri, úgy veri, még csak gyermekekkel sem áldja meg. Az áldás annyira körülfogta, hogy utójára már nem állott ily szavakra is fakadni : Uram! szüntesd meg a te áldásodat — mert nem férünk el.

A gyermekek, mint az olajvessző, szépen felserdültek sorjában; heten voltak — öt leány, ketteje férfi, az egyik ezek közül sánta lett, ezt aztán szokás szerént szabónak adta. A többi mind mint a makk. Mikor

eljött az ideje : a lányokat férjhez is kérték kit takács, kit varga, kit ez, kit az, szóval tisztességes szerencséje akadt mindannyinak — hanem Jónás mester nem adta egyiket is.

Furcsa oka volt a dolognak.

Egyszer a jó mester azt álmodta, hogy ő megnyerte a bécsi nagy lutrit, 300,000 forintja lesz, megveszi a püspöktől az egész falut, leányai mind uriasszonyok lesznek, fia tens ur — még a szabó fiát is letiltja a mesterségéről, hogy az, ily közönséges foglalkozásával, meg ne gyalázza a familiát.

Hogy ez mind megtörténik, azt szentül hitte.

Másnap bement Földvárra, a mi kis bora volt eladta a zsidóknak, s az árát be rakta a lutriba. Most már többet senki se vehette hasznát. A tanítást elhanyagolta, kinnvaló, bentvaló pangott; a szőlőmunkához még leányait sem eresztette, hogy a kezük meg ne kergesedjék, mert az kisasszonyokhoz nem illik, a feleségének nem volt többet szabad krumplit kapálni, tehenet fejni, kaszáláskor gyűjteni, kendert áztatni — ez mind parasztmunka. Ő neki pedig még kezét is csókolnak.

Fölfordult szegény Jónás mester háza!

A leányoknak tetszett e könnyű élet : nem dolgoztak, a kertet fölverte a gaz, paréj, az udvarban minden a tövivel állt fölfelé, az urfi egész nap csavargott; a jó anya éjjel nappal sirt, ritt. Nem ért semmit. Jónás ur megálmodta, annak meg kell lenni — az igaz.

Az öreg Róth János szorgalmas ember volt, utána szép darab szőlő, présház, egy kis földecske, — a kopó-utczában jó karban lévő ház, meg még egy kis pénzecske is maradt — s ez mind az új házaspáré lett.

Ritka mester a kire csak ilyen örökség is nézzen. Jónás ur nem volt rá méltatlan, furt faragott, oltott, épített, égett keze alatt a munka — hanem mikor az az álom, — vagy nem is álom volt az talán de babonázás — elkövetkezett : minden pusztulásnak indult. Csapás csapás után jött.

Jónás mestert hanyagságáért először megdorgálták, egyszer kétszer megijesztették, hogy ha nem vigyáz ki is tehetik, utó-jára ki is tették.

Szegény Jónás ur csak nevetett, nagyokat röhögött, föl sem vette az egész dolgot. A zsidót kiverték a Róth fundusról — s oda költöztek.

A lutrirakás egyre járta.

Már az egész szülő Bécsben volt, a háznak fele Budán, s az álom még mindig nem akart beteljesülni.

Egy téli zimankós este a szomszédfalubeli komája látogatta meg őket. A jó koma tudta az öreg Jónás bácsi bogarát, de nem bántotta, hanem inkább a gyöngye oldalán kerülgette.

— Komám uram, — szólott a vendég szeliden — nem mondom én, hogy ne tegyen arra a lutrira, mert hiszen ha az isten akarja hát ha valamikor még meg is nyerhetik — hanem azt tanácsolnám én, hogy majd inkább én rakom komám uram helyett, de azért a nyereség csak a magáé lesz. Lássá, nem jó az embernek sokáig kergetni a szerencsét, inkább be kell lesni, majd én veszem a puskát a kezembe, talán az én kezem jobban fog, a komáé már kifáradt, — ha meglöhetem, úgy is odadom.

— Nem; én álmodtam, én nyerem meg — s édes örömmel simogatá a már ekkor a jövő gazdagság daczára is nagyon szürkületi kezdő fürteit — nem nem, — komám ahhoz nem ért, 15, 25, 35, 45, 55 — ennek ki kell jönni.

— De hát próbálna már talán más számokat rakni meg; teszem azt : 8, 22, 40.

— Nem, nem : 15, 25, 35, 45, 55 ezek az én számaim.

— No jól van, én nem bánom — szólta a koma, s más oldalra akarta átvinni a beszédet.

A sok sirás, kétségbeesés alatt elszáradt arcú beteges anya ott ült a kályha mellett, szomorún tördelve sovány kezeit. Rá-rátekintett a jó barát becsületes arczára, szólni akart, biztatni — de a hátán sajgó kék gyűrűk borzadva emlékeztették az ellenkezés keserű óráira — hallgatott, sirt és föl-fölföháskodott.

— Komám uram, töré meg a csendet a vendég, én még egy más járathatban is volnék

ám. Józsi fiam már régen szereti Katiczát, s aztán a kis hugom is szívelheti őt, legalább a kéri búcsukor úgy értettem a gyerekek beszédjéből : azért is feleségemmel úgy gondolkoztunk, hogy imé tisztességesen megkérjük, s ha a jó isten is egymásnak szánta őket : lennének egymáséi.

— Tudja édes komám — válaszolt Jónás ur mosolyogva — hiszen jól van, jól van — de hát — nem lehet. A Józsi csak takács legyen, s ha én olyan gazdag ember leszek, már pedig az leszek, annak kell lennem : akkor még is furcsa volna ha a familiámban takács is lenne.

A becsületes koma hallott már ilyen forma beszédet Jónás mesterről mikor a györkönyi szabó fiát kiutasította — de hogy ő vele is ez történjék, azt még sem hitte. Elsápadt, szemei kidagadtak, alig bírt a szégyennel s ha történetesen szemei a szegény anya kérő tekintetével nem találkoznak : tudja isten mit mit nem felel, — de aztán csak még is lecsöndesedett; szeméből egy pár szánakozó könny hullott alá, s megfogva boldogtalan barátjának kezét, szólt :

— Édes komám! én nem tudtam, — én nem hittem — az isten adjon mindnyájunknak békességet — s eltávozott.

Mikor a vendég kiment, Jónás mester meg nem állhatta, hogy el ne kaczagja magát.

— Szegény Varjas koma, de hogyan is gondolhat olyat — az én leányomat, a Katiczát, a legkisebbiket, a legszebbiket, az ő fiának!

S újra oly jókat nevetett, hogy a szegény asszony keble majd megrepedt belé.

— Mit? — folytatá tovább észrevételeit — szegény Varjas koma! jó volna a fiának az az 50, 60 ezer forint! He he he. No anyjuk — fordult vidáman felesége felé — látod-e már, hogy bizonyos a nyereség, mi? vagy azt gondolod Varjas koma megkérte volna másképp a Katiczát? he he he. Tudom én, mi kell neki, pénz; no de én se vagyok bolond, nem estem a fejem tetejére. Megállj csak, majd jön még több is. — Tavaszra eladom ezt a ház melletti kertet, minek úgy is; nem terem benne semmi. Fölmegyek Budára, mert ezek a gaz tolvaj lutristák tudom már százszor is eltették a pénzemet :

hanem most ott ülök, bevárom míg kijön, tudom kin lesz, s akkor anyjuk — mi?

Az asszony, a helyett hogy szólt volna, kötényébe rejtette arcát, s zokogva ki ment a kert felé.

— Bolond asszony! beszélgetett tovább magában az öreg — megállj csak, hogy örülsz te még, de nem mondom meg neki. Majd csak úgy lassacskán megveszem itt a szomszéd urak jószágát, ott mindent elrendezek, s csak akkor, midőn már ott leszünk, oda viszem őket: akkor mondom meg, hogy no: itthon vagyunk. He he he, hogy örülnek majd a bolondok.

S olyan édesen járt föl s alá a szobában mintha már a zsebében volna a 300,000 forint, s egészen neki adta magát az édes boldogságnak, midőn egyszerre kívülről utcazaj üti meg füleit:

Jónás mester uram háza
Besétál a lutriába,
Maga is megy nem sokára
Bolondoknak a házába.

S az iskolás gyermekek futva vihogva szaladtak odább. Jónás mester ki se tekintett az ablakon: hanem egész higadt nyugalommal mosolygott.

— Bolondok! erre is az az irigy mestertek tanított meg. No majd elszorulhat még ő is hozzám.

II.

Minden sirás, pörölés daczára is Jónás ur tavaszra csakugyan eladta a kertjét, sőt ezenfelül titokban még házáat is elzálogosította, gondolván, hiszen minek? legfőlebb két-három hét, s akkor aztán semmiféle viskóra nem szorul többé.

Szegény jó asszony a haját tépte kinjában, még a leányok közül is egyik másik könyörgött az öreg urnak, hogy ne menjen, ellopják a pénzét, magát megölik s bele dobják a Dunába. Jónás mester rendületlen maradt, s mikor a térdeit átfogó asszony sehogysem akarta eresztetni, a lányok elállták utját: dühösen keresztül gázolt rajtuk, s a kertek alatt mint a tolvaj elinált. A szomszéd városban találkozott egy két ismerőssel, kérdezték hova megy: nem merete megmondani az igazat, vén létére hazudnia kellett. Ment tovább. Megeredt a zápor, verte mint a büntetés, átázott tetőtől talpig; sze-

mére huzta kopottas fehér kalapját, s mint-ha főbenjáró dologban kéne utaznia, sietett szakadatlanul. Késő este beért a földvári réten levő koresmába, s hogy valaki pénzt ne sejtjen szegénynél, panaszkodott kicsinynek nagynak nyomorult állapotáról. Másnap reggel lement a Dunához s keresett egy Pestre menő búzás hajót, s miután megalkudott a kormányossal, azonnal be is szállásolá magát a hajón. Valahára helyen volt tehát. Fáradtan, kimerülve a tegnapi erős gyalogolástól, leheveredett a buza tetejére s elaludt. Kiterjesztette képzelődésének szárnyait, s röpült, röpült a boldogság paradicsomába; az édes álom, ama csábitó tündér, ismét fölkereste, biztatta, bátorította.

A hajós legények el nem birták gondolni, hogy mit nevet ez az öreg ember álmában, egyik másik néha megrugta egy kicsit, mert épen a tiszta buzára talált feküdni, de föl még se keltették. Ez alatt a hajóra több vidéki paraszt asszony is jött, kik Jónás mestert ismerték, de ez őket nem.

— Ugyan hová iparkodik az öreg Jónás ur, kérdé szánakozólag egy fiatal bölcskei menyecske a kormányost.

— Pestre-e vagy Budára, én bizony magam sem tudom voltaképen — válaszolt.

— Jaj, ugyan miért — kérdi tovább —

— Nem mondta.

— Aligha azért nem megy talán . . .

— Miért?

— Lutriázni. Ugy mondják, hogy a földvári zsidókkal már összeveszett, mert azok nem adták neki a pénzt a mit nyert volna, most aztán Pesten akarja megtenni.

— Ugyan — ugy-e? Kérdi gondolkozólag a kormányos és meredten bámult a Dunára.

A két beszélgetőhöz egy öreg ember közeledett.

— Ej ej — vágott az előbbieket szavába — szegény Jónás mester, de kár de kár, pedig milyen jó becsületes ember volt.

— Hát micsoda kár?

— Hát csak az a kár, kormányos gazda, hogy a szegény elméje rosz karban van.

— No ni, ejnye, ki hinné!

— Az bizony pedig ugy van.

— Nem csinál-e itt aztán valami galibát most?

— Oh te förtelmes Tamaskáné — morgogott az ágy mellett a szeplős képű Róth suszterné, irigy szemmel nézve boldogabb vetélytársát, ki a zöld takaróval leterített szekrényen levő porcellán tányérok közt válogatott — száradjon el az ujjad, még annak se hágy békét, azt a kis zöld szélű findzsát . . . de azt nem engedhetem, — s elfeledve sirást, atyafiságot, el a haldokló nyögeseit : hirtelen oda ugrott amahhoz, s egy ügyes mozdulattal kikapta kezéből a becses zsákmányt.

— Hát maga már ennek se hagy békét, suttogott mérgesen a suszterné — nem elég volt, hogy tegnap a gerebent, meg a mosóteknőt is elvitték — irigy rabló.

— Mi? te mered ezt nekem mondani? hát a padlásról ki vitte el a zsákokat, hát a nagy ponyva kinek a kamrájában van — s csöndes susogással oly érdekes beszélgetést vittek véghez, hogy a ki hallotta, bizony elfelejtette miattok a sirást.

— Megállj — rikácsolt a fölböszült suszterné — ezt megemlegeted, s kirohant a kezében maradt findzsákkal, s megkerülve a padlás-följárást, észrevétlenül fölkapaszkodott, ha még valamit találhatna.

De odalent Tamaskáné élt a gyanuperrel s nosza gyorsan, mint a macska, föntermett a padláson.

— Huh disznó fikom adta — ordított a jussos rokon — hát te itt tolvajkodik — no ezt fölodom a bírónak, ezt el nem kerülöd — s egy szökéssel a kémény mellett termett, a hol a szegény mesterné aszalt-szilvát, egy kis diót-mit szokott tartogatni.

De ezt már nem lehetett elnézni, ez még is alávaló munka. S összekaptak, tépték cibálták egymást, mintha csak gerebenezni való kender lett volna a másik haja. Meg megsöpörték egymással a földet, csak úgy zuhogott a padlás, — hanem azért az egyik kezüikbe szoritott zacskót még se engedte egyik is.

Hát senki sincs a ki vigyázzon egyre másra? hol vannak a leányok?

Nettike, Nánika régen elpályáztak; ez az uraság inasával ment Pestre, fölkeresni édes atyját — s nem is jött többé vissza, azt szakácsnének hívta egy ur, a többinek is került valami alkalmas életmódja. Csak a kis Katicza maradt anyja mellett, ő szegény ott

virrasztott éjjel nappal, de hiába, hogy lehetett volna neki gondja mindenre! lopták, csipték szegényt mint a bitang szőlőt.

A szobába mindig-mindig többen jöttek, egy két jószivü ismerős oda oda borult a szegény haldokló anya ágya szélére : míg a távolabb állók egy kis vinni valót nézegettek; végre eljött az ur angyala is, a halál, hogy ő is vigyen valamit, — s elvitte a boldogtalan anya lelkét.

Jónás mester, Jónás mester, ha az uton találkoznátok!

Jött, jött a szegény lutris mester, mikor már a faluban se hire se hamva sem volt elhagyott családjának.

Meggörbedve, botjára támaszkodva, esőndesen ballagott a földvári országuton; ha utasokat látott, lekerült a rétnék, vagy fölment a dombra, bevágott az erdőnek, hogy ne kelljen senki kérdezősködésére felelnie. Majd a jövő tavaszra vagy őszre mind más-képlesz ez, akkorra a jó isten megsegíti, s nem így gyalog alkalmatossággal, de még hinton is jöhet.

Még jó fenn volt a nap, hogy a falu alá ért, de nem mert bemenni, majd csak ugy estenden szándékozott; addig pihen egyet a kukoriczásban. Este lopva a kertek alatt besuhant a faluba, s nagy óvatosan keresgélte házát. Sehogy sem akadt rá; háromszor négyszer is elballagott előtte, de annak, a melyiket az övének gondolt, léczkerítése, nagy bálványos kapuja, csúcsos ablaktáblája volt, erre pedig ő nem emlékszik.

— Jónás ur — kiáltott rá a helybeli mester, ki épen ekkor jött haza szőlőből — hát nem halt meg?

— Már hogy haltam volna — felelt Jónás ur sértődve.

— Itt azt beszélük, hogy a Dunába ölte volna magát, az ám, az bizony.

— Ejnye ni ni — szólt Jónás ur — nem is hallgatva a beszélőre — erre van az én házam, s nézze csak, majd alig talállok rá.

— Háza? melyiket gondolja?

— No a házamat, a kopó utcában.

— Ugy? majd elvezetem, elébb jöjjön be hozzám édes kollega uram, ugy sincsenek most odahaza.

— Nem, nem; most nem mehetek, engedjen meg.

— De bizony csak jön, s karjánál

fogva elvonszolta magához az öreg fáradt embert.

Tartották szóval, beszéddel, hiába kérdett akármit, itatták, etették.

— Megyek már kollega ur, várnak, nem maradhatok.

— Mondom, nincs otthon senki, reggelre megjönnek; itt hál, kipiheni magát, s majd reggel.

Másnap a jószivü collega elbeszélte a dolgot, hogy az egész család miként pusztult el, s Katicza férjhez ment a Varjas tákács fiához.

— Ne beszéljen nekem e féléket, tudom

mit csináltak, itt hagytak, elmentek mind, no hiszen majd vissza jönnek még, ha nem hívom is, csak megnyerjem — —

Végre is Jónás mester Katiczához költözött, ámbár folyvást sajnálta, hogy tákács legényhez ment, oly gazdag letére.

Hitt, remélt, mindig várta jó feleségét, leányait, fiait!

Mikor halálos beteg volt is, akkor is arra kérte mellette siró vejét, leányát, unokáját, hogy :

— Azokat a számokat el ne felejtsétek ám, megrakjátok ám — 15, 25, 35, 45, 55.

TOLNAI LAJOS.

V E G Y E S.

— A magyar akadémiában hétfőn (apr. 28.) a mathem. és természet tudományi osztályok közös ülése volt. *Martin* Lajos, a legutóbbi közgyűlésen választott I. tag, foglalta el székét, ily című értekezéssel: „a madárszárny erőszete.“ *Dorner J.* hosszabb értekezésének ez uttal csak egy részét olvasta fel: „a kryptogam élődi növényekről.“ *Kis Károly* r. tag, látva hogy az idő eltelt, „a rigómezei ütközetről“ szándéklott felolvasását másorra halasztotta, valamint *Hollán Ernő* is rendes tagi székfoglalóját. — Ezután a titoknok jelentései következtek. Először a nőjuttalomra érkezett pályamunkákat említé föl, melyeket az április 1-ői összes ülés az illető osztályokhoz utasított vala, hogy bírálókat nevezzenek. Mivel azonban osztályülések alkalmával is nem csak az illető osztálybeli tagok vannak jelen, Csengery indítványára az mondatott ki, hogy ülés után a szakbeli tagok benmaradva, válaszszák a bírálókat magok közül. *Hollós Jusztián* pályanyertes „Csillagászata“ javított ábrákkal beküldetvén, ez utóbbiakat a munka volt bírálói fogják megvizsgálni. — *Korponai műve* iránt „Tájékozás a hadtudományban stb.“ az elnökség intézkedni fog. — Olvasta a titoknok a m. k. helytartó tanács leiratát, mely szerint Nagy Károly akad. r. tagnak a csillagászat s általában a math. és természeti tudományokhoz tartozó készülétei, legfelsőbb akarat folytán, a magyarországi tudományos és képző v. tanintézetek közt lesznek felosztandók, mely végből a kir. egyetem, a József-reáltanoda és a m. akadémia egy-egy küldöttének bizonyos napon Bicskén leendő megjelenése kívántatik. Hosszasabb tanácskozás után, mely e gyűjtemény felosztásának czélszerűsége iránt támadt, küldöttjéül az akadémia *Jedlik* r. tagot nevezte ki. — Ekkor az ülés *összessé* változván, a titoknok az összes ülés elé tartozó jelentéseit adta elő. Felolvasá minde-

nek előtt a m. k. helytartó tanács válasz-leiratát egy magyar központi archaeologiai országos bizottság iránt, melynek felállítását a múlt évben az akadémia sürgette vala. A m. k. helyt. tanács egy ily országos bizottság felállítását mostában nem reméli ugyan, de felhíja az akadémiát, nem lenne-e hajlandó egy ily bizottság teendőit saját archaeol. választmányára ruházni, s ez esetben mennyi költséget kívánna és mily alaphól vélné azt fődöztetni. Az akadémia archaeologiai választmánya véleményt adott be a h. tanácshoz intézendő felelet iránt; hanem az összes ülés e véleményt nem tette magáévá, s oly végzés hozatalában egyesült, mely az akadémia függetlenségét megóvjá. — Olvastatott még a kassai székes-egyház javítása tárgyában egy levele a levele a nmélt. püspök urnak, ki a történt javítások megvizsgálására *Ipolyi* r. tagot, május végére, maga költségén meghívja. Elismeréssel lön fogadva. Ezután többrendbeli, a könyvtárt és az akadémia csereviszonyát illető levelet olvasa a titoknok; s id. *Mándy Péter* ur által beküldött két lajstromát „azon szóknak, melyek az akadémia által kiadott nagy szótár I. és II. füzetében nincsenek.“ Használatúl a szótár szerkesztőinek adatott ki. Végre *Balogh P.* r. tag, jelentve, hogy a női díj alapítóinak sorában esett hézagot sikerült kipótolnia, indítványozza, hogy a jutalmazott pályamunkák egy-egy tiszteletpéldánya az alapító hölgyeknek megküldessék, továbbá, hogy e könyvek megjelentekor a szükséges hirlapi *hirdetés* az eddiginél nagyobb mértékben hozassék a közönség elé. Javaslatait az ülés magáévá tette.

— Megjelent az „Archaeologiai közlemények“ III-dik kötetének I. füzete. Új könyveink lajstromába (miután az akadémia kiadásaiból lapunkhoz majd semmi sem küldetik) föl nem vehetvén, itt legalább megemlítjük.

UJ KÖNYVEK *).

MAGYAR ŐSMESEK mint hitregék a magyar nép ajkáról véve s a világtörténettel egyeztetve. II-dik kötet. Irta *Balkányi Szabó Lajos*. Ára 80 kr. (Okolicsányi és társa, Debreczen.)

LATIN NYELVTANI SZABÁLYOK a nevek nemeiről, az igék mult idejéről és hanyatszaváról. Az Alvariféle latin verszet nyomán, a tanodai ifjúság számára írta *Cserkúti József*, k. r. tanár. Ára 15 kr. (Burger, Szeged.)

TELEKI-ALBUM. Szerkeszti és kiadja *Kotsányi László*. Első évi folyam. Ára 1 ft; diszkötésben 1 ft. 50 kr. (Müller, Pest.)

HELLAS és RÓMA. Az ókori REMEKIRÓK FORDÍTÁSAI. Kiadja a pesti főgymnásium több tanára. I. füzet URANIA (Herodot VIII-dik könyve). Magyarította (?) *Barth Antal*. (Beimel és Kozma, Pest.)

A SZŐLŐ és BORKERESKEDÉS és bortized megszüntetés, mint Magyarország anyagi jólétének alapföltetelei. Ára 30 kr. (Ráth, Pest.)

MAGYARORSZÁG CSALÁDAI czímerekkel és leszarmazási táblákkal. Irta *Nagy Iván*. Tizenegyedik kötet. 1. és 2. füzet (Nagy—Orczy). Ára 1 ft. 70 kr. (Ráth, Pest.)

IRÁLY- és KÖLTÉSZETTAN. Gymnasiumi használatra. Irta *Laky Demeter*, csorna-prémontréi kanonok. Ára 90 kr. (Ráth, Pest.)

KOVÁCS GYULA KÖLTEMÉNYEI. Közrebocsátotta *Bihari Péter*. (Debreczen, a város könyvnyomdája).

BUDAPESTI SZEMLE. Szerkeszti és kiadja *Csengery Antal*. XLIV és XLV. füzet. Ára 10 füzetnek egész évre 10 ft. (Emich, Pest.)

*) Hogy ez állandó rovatot minél teljesebbé teheszük, kéretnek a t. kiadó, illetőleg szerző urak, hogy az ujonnan megjelenő művekből egy-egy példányt, vagy legalább annak egész címét, hozzánk beküldeni sziveskedjenek.
A szerkesztőség.

(A) MARGITSZIGET MÜEMLÉKEI. Irta ifjabb *Kubinyi Ferencz*. (Rajztáblákkal.) Különnyomat a M. Akadémia Archeologiai közleményeiből. (Emich, Pest, 1861.)

ELMÉLKÖDÉS társadalmi viszonyaink fölött. Irta *Karcsanyéki G.* — (Külön lenyomat a Szegedi Híradóból.) Ára 20 kr. Összes jövedelme a szegedi iparos legény-egyleté. (Burger, Szeged.)

FINN OLVASÓ-KÖNYV. Első kötet. FINN OLVASÓMÁNYOK a finn nyelvet tanulók számára. Szerkesztette *Hunfalvy Pál*. A magyar tud. akadémia kiadása. Nagy 8-r. XIV és 580 lap. Ára 3 ft.

MAGYAR NYELVÉSZET. Szerkeszti *Hunfalvy Pál*. Hatodik évfolyam VI. füzet. Ára mind a hat füzetnek 5 ft. 25 kr. (Osterlamm, Pest.)

MAGYAR POSTA-ZSEBKÖNYV. Irta *Guzman Dénes*, posta kezelő. Ára 1 ft. (Emich, Pest.)

SZÉCSÉNY PÁL, kalocsai érsek ÉLETRAJZA. Irta *Pados János*. Ára 50 kr. (Lauffer és Stolp, Pest.)

SÁROSPATAKI FÜZETEK. Protestáns és tudományos folyóirat stb. Szerkeszti *Antalfi János*. Hatodik évfolyam. II. és III. füzet. Ára egész évre 6 ft. (S.-Patak, a főiskola betüivel.)

EGY MAGYAR CSALÁD a forradalom alatt. Korrajz. Irta *Jósika Miklós*. VII. és VIII. kötet. (Hartleben, Pest.)

HOMÉR ILIÁSA. Iskolák számára magyarázta és kiadta *Ponori Theurewk Emil*. Első ének. Ára 50 kr. (Heckenast, Pest.)

TARTALOM.

Egy üdvözlő szó. *Arany J.* — Családelet. *Salamon F.* — A Bárzonáméből. *Szilády Á.* — Nawratill halála. *Losonczy L.* — A lutris mester. *Tolnai Lajos.* — Vegyes. — Uj könyvek.

Előfizetési felhívás.

A **Szépirodalmi Figyelő** mostani féléve, mely novemberrel kezdődött, *ápril végén lejár*. Figyelmeztetjük erre tisztelt előfizetőinket.

Miután a mostani előfizetésnél az a kellemetlenség jött közbe, hogy az év elején lapunk nem nagy számú példányban nyomtatván, későbbi előfizetőinket csak hiányosan elégíthettük ki (különösen a 8 első szám egészen elfogyott): nehogy e csonka folyam továbbra is zavarólag hasson, e félévi folyamot ápril végén egészen berekesztjük és május elejével a számokat újra kezdjük (1, 2, 3.) hogy így legalább a jövő félévi folyam teljes legyen.

Előfizetés május—októberi félévre . . . 5 ft.

Azon t. előfizetőink, kik a 8 első számot nem kapták, annak idejében méltóztassanak előfizetésüket októberig kiterjeszteni; hogy így legalább a második félévi folyamot teljes számban birhassák.

Kelt Pesten, márcz. 25. 1862.

Heckenast Gusztáv
kiadó.

Arany János
szerkesztő.

Arany János, felelős szerkesztő és laptulajdonos.

Kiadó: Heckenast Gusztáv.